

תוכן עניינים

4.....	מבוא
4.....	פרק א: הפשע בעיני המתבונן
5.....	המקרה המיוחד של עברייני המין
6.....	פרק ב: נוער עבריין
8.....	פרק ג: ממבוי סתום לפריצת דרך – קרימינולוגיה חיובית מהי
10.....	פרק ד: האור בקצה המנהרה
15.....	דיון
15.....	סיכום

מבוא

"לשבור חוקים" ולאנגר את גבולות "המותר והאסור" הן תכונות שבני אדם ותרבויות שונות, חולקים מאז ומעולם. במידה מסויימת, תכונות אלו מתפקדות על תקן הקטליזטור של התפתחותנו כמין ביולוגי. אולם כאשר נטיות אלו עוברות את גבול הטעם הטוב, החברה מדביקה עליהן לפעמים בצדק ולפעמים שלא – תווית של 'עבריינות'. עובדה ידועה היא שאחוז מסויים מהאנשים בחברה, הנם בעלי נטייה מוגברת לעבור על החוק באופן שיטתי ולפעמים אף לבצע פשעים חמורים. בעוד שחלק מן העבריינים ירצו את עונשם וילמדו מהניסיון, אחרים יהפכו לעבריינים סידרתיים: מה שמכונה - 'רצידיביזם'. שאלת המחקר בעבודה זו: מהי תרומתה של הקרימינולוגיה החיובית בשיקום נוער עבריין? על מנת לענות עליה, יבחן המקרה של אבי (שם בדוי), נער בן 19 אשר מצא עצמו יום אחד מבלי להבין מדוע – אונס את יוסי (שם בדוי), ילד צעיר שהכיר מהשכונה – כתבתה של שי להב, מתוך המגזין האינטרנטי NRG של העיתון (לשעבר) מעריב, משנת 2005. כמו כן, המקרה של אבי יקבל ניתוח ופרשנות לאור הספרות המחקרית ומתוך הפריזמה של הקרימינולוגיה החיובית. הפרק הראשון יעסוק בסוגיית הפשע כשלעצמו והדרכים השונות שבהן ניתן לפרש את התופעה החברתית הזו. הפרק השני יסקור את תמת עבריינות הנוער באופן ספציפי. הפרק שלישי יפרט על אודות הקרימינולוגיה החיובית כדיסיפלינה והדיון שבסוף יספק אינטגרציה בין סקירת הספרות לניתוח ולממצאים.

פרק א: הפשע בעיני המתבונן

הפשע בבסיסו מוגדר על ידי רוב האנשים ועל ידי החברה כולה, כהתרחשות מזיקה ולא צודקת. על כך אין עוררין - אולם כיצד תפיסה זו משליכה על המציאות שאנו יוצרים על ידי בתגובה שלנו לפעולה בעייתית זו? בצורה נואשת ממש, אנו מתנגדים לפשע באין ספור דרכים, מתוך שאיפה למזער ככל הניתן את הפגיעה. אמצעי ההתמודדות כוללים מדיניות של הסגר והפרדה של עבריינים לאורך זמן, לצד הענקת חנינה רק לאלו המצטיינים ב'התנהגות טובה' ומפגינים סיכוי נמוך לרצידיביזם. במהלך הזמן הזה, מיקוד רב מוקדש לאירועי חיים ונסיבותיהם, תוצאות הכליאה, השלכות על הקורבנות ותכונות אופי של פושעים – הכל מנקודת מבט שלילית (רונאל ושגב, 2015).

כל זאת עוד מבלי להזכיר את העובדה, שמספר הפושעים המרצים את עונשם בבתי הסוהר, הולך יד ביד עם עלויות גבוהות הכרוכות בשיטת הטיפול באוכלוסיית האסירים. אפילו אם מתעלמים לרגע מסוגיית העול הכבד שנופל על משלמי המיסים, כמו גם צפיפות היתר בבתי הסוהר – ניכר כי מערכת משפט "עייפה" משליכה ישירות על אופי של קהילות, שכונות ומשפחות. הדינמיקה של הרצידיביזם היא מרובת אספקטים ומורכבת. אחת הסיבות היא שעבריינים טיפוסיים מתמודדים בלאו הכי עם מספר רב של מכשולים עוד בטרם נכלאו. כשהם סוף כל סוף משתחררים, סביר שתתווסף לכל הצרות שלהם גם הסטיגמה של עבר פלילי (מוייר, 2016).

מצב זה הוביל אקדמאים מתחום הקרימינולוגיה לצאת למסע מחקרי, שמטרתו להבין מדוע אנשים מסוימים נמשכים לעבריינות, מתוך אמונה שכך יוכלו למצוא את הפיתרון לבעיה. עבודתם המאומצת, הניבה במהלך הזמן מספר תיאוריות:

תיאוריית הבחירה מאמינים שאינדיבידואלים בוחרים לבצע פשע על פי האפשרויות העומדות בפניהם. הם שוקלים עלות מול תועלת באופן רציונלי ולפי תוצאת החישוב בוחרים כיצד לפעול. הרעיון הוא שלכולם יש היכולת לנתב את מסלול חייו באופן עצמאי. **תיאוריית הקונפליקט** לעומת זאת, גורסת כי הפשיעה נולדה כתוצאה מן הקונפליט החברתי המובנה שבין מעמדות שונים. הסיבות השורשיות לפשע נעוצות בפעילות של כוחות חברתיים וכלכליים. מערכת החוק, המשפט והצדק, נועדו לשרת אינטרסים של אליטות על גב העניים. מטרת ה"ממסד" היא לכפות סטנדרטים של 'מוסר' ו'התנהגות טובה' אשר הומצאו על ידי השכבה בעלת הכח על החברה כולה. בתהליך זה, זכויותיהם החוקיות של העניים נרמסות. מעמד הביניים מצדד באליטות מתוך תקווה לטפס במעלה הפירמידה על ידי תמיכה בסטטוס-קוו. על כן פשעי רחוב קטנים נענשים בחומרה, בעוד שפשעי 'צווארון לבן' שהם בעלי השלכות מרחיקות לכת בהרבה מבחינה מעשית וכמותית – זוכים לעדנה. **התיאוריה הביקורתית** מפתחת את תיאוריית הקונפליקט: קומץ אנשים קובע את החוקים וההגדרה של ה"פשעים". "פורעי החוק" למעשה חולקים על דעתם של קובעי המדיניות אשר שואפים לשלוט בחייהם של ה"נתונים". **תיאוריית התווית** ממשיכה את התיאוריה הביקורתית: אינדיבידואלים הופכים למה שהם על פי התווית שהוצמדה להם או מה שאחרים מצפים מהם להיות. מקור הסכנה הוא בהגדרת הפשע כפשע והפושע כפושע. נטייתו של הרוב היא לתייג את המיעוט באופן שלילי – כמו גם את אלו אשר 'סוטים' מהנורמות התרבותיות. **תיאוריית מסלול החיים** מנתחת התנהגות אנושית בקונטקסט של חברה ותרבות, תוך התבוננות בסיפור חייו של היחיד וניסיון להבין כיצד אירועים מוקדמים בילדותו משפיעים על אורחות חייו העתידיים. **תיאוריית שגרת הפעילות** רואה את הפשע כבלתי נמנע. לפיכך אם המטרה אטרקטיבית דיה – סופו של הפשע להתבצע. כמובן שהשאיפה היא לנטרל אותו ככל הניתן. על פי **תיאוריית השליטה החברתית** על החברה מוטלת המשימה ליצר אמירה ברורה לגבי חוקים ומחויבויות, כמו גם פעילויות אלטרנטיביות שייסכלו את המעורבות בפשיעה (טניה, 2014).

המקרה המיוחד של עברייני המין

מעטים הפשעים המעוררים תרעומת מוסרית אדירה כמו התעללות מינית בילדים. המקרים האלה, שבמשך זמן רב היו עטופים בשתיקה, יצאו מן הצללים בשנות ה-80 בזכות התרבות המתפתחת, שהפצירה בקורבנות לדבר. רק אז התגלו ממדי התופעה והשלכותיה ההרסניות. הזעם שטף את הציבור, ותקיפה מינית הפכה מתופעה שאנשים מתעלמים ממנה לאחד הפשעים הכי מגונים (בלאייר, 2015). 'הגילוי הגדול' הזה, הביא בסופו של דבר להרשעת-יתר, ומתוך כך למספר בלתי פרופורציונאלי של אסירים המוחזקים בגין עבירות מין. אלה נותרים כלואים מעבר לתאריך שחרורם המעוגן בחוק או עד ליום האחרון שפסק להם הדין – בניגוד לעבריינים אחרים שמתוגמלים בקיצור תקופת המאסר במידה והפגינו התנהגות "טובה". בנוסף, ישנה הטייה חברתית-תרבותית ברורה לחייב עברייני מין בעבודות שירות גם בתום תקופת המאסר. גישה זו ניזונה ככל הנראה על ידי התחושה הקולקטיבית שפושעים אלו "לא נעשו די". מנגד, המומחים חלוקים בדעתם כשהם נדרשים להעריך תיקים של עברייני מין – מי מהם הוא "צייד" מסוכן ומי מהם פעל באופן חד פעמי (עדניה-נץ, 2016).